

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»

на тему:
«БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ»

Виконавець:

студентка ФЕФ, групи М-6

Нікітіна Л.М. _____

/підпис/

Науковий керівник:

Шикіна Н.А. _____

/підпис/

ОДЕСА – 2017

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах економіка України потребує здійснення швидких та ефективних реформ для забезпечення сталого економічного розвитку, досягнення соціально-політичної стабільності, підвищення рівня життя населення. Посилення уваги до проблем національної бюджетної безпеки обумовлено динамікою суспільних процесів як у глобальному, так і в національному вимірах, а також вагомою роллю бюджетної безпеки у гарантуванні економічного суверенітету держави, забезпеченні макроекономічної стабільності та реалізації соціально-економічної стратегії. При цьому показники і критерії бюджетної безпеки відіграють роль ключових індикаторів фінансової стійкості й стабільності економічної системи, а характер бюджетної політики, вирішальною мірою, визначає вектори національної стратегії розвитку.

На сьогоднішній день бюджетна безпека виступає однією з найважливіших складових забезпечення стійкого та поступального розвитку економічної системи будь-якої країни, оскільки саме бюджет виступає основним інструментом забезпечення ефективного виконання державою її функцій, обороноздатності країни, сприятливих умов функціонування галузей народного господарства, зростання науково-технічного потенціалу країни, підвищення якості державних послуг й рівню соціального захисту населення та ін. Відповідно, ефективне управління бюджетною безпекою є запорукою забезпечення можливостей не лише виживання, але й розвитку національної економічної системи, збільшення рівню її адаптаційності та опірності до негативної дії загроз, небезпек та ризиків внутрішнього та зовнішнього походження.

Актуальність дослідження проблематики бюджетної безпеки в сучасних умовах пояснюється тим, що протягом багатьох років Україна має дефіцитний державний бюджет, що потребує залучення до фінансування за рахунок зовнішніх та внутрішніх запозичень грошової емісії та інших

заходів, які негативно впливають на рівень фінансової безпеки держави в цілому.

Метою дипломної роботи є дослідження бюджетної безпеки України на сучасному етапі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- визначити поняття бюджетної безпеки як економічної категорії;
- з'ясувати особливості управління бюджетною безпекою;
- розглянути методику оцінювання бюджетної безпеки держави ;
- проаналізувати стан та динаміку індикаторів бюджетної безпеки

України;

- здійснити оцінку рівня бюджетної безпеки України;
- провести SWOT-аналіз бюджетної безпеки України;
- запропонувати напрями вдосконалення бюджетної політики України;
- розробити рекомендації щодо зміцнення бюджетної безпеки України.

Об'єктом дослідження є бюджетна безпека як економічне явище.

Предметом дослідження є шляхи забезпечення бюджетної безпеки України на сучасному етапі.

Методи дослідження обумовлені поставленою метою та завданнями дослідження. В процесі з'ясування теоретичних аспектів бюджетної безпеки держави застосовано методи порівняння, аналізу та синтезу. За допомогою методів індукції, дедукції, статистичного методу, горизонтального, вертикального та трендового аналізу досліджувалася бюджетна безпека України. В процесі розгляду основних напрямів підвищення рівня бюджетної безпеки України використано методи компаративного порівняння, формально-логічний та інші. Висновки дослідження формулювалися за допомогою методів наукової абстракції та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, які регулюють бюджетні процеси в Україні; монографічні дослідження і наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів; статистичні матеріали Державного комітету статистики

України; звітні та оперативні дані Міністерства фінансів України; аналітичні доповіді; електронні ресурси світової мережі Internet.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків та списку використаної літератури з 90 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок. Робота містить 16 таблиць і 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні аспекти бюджетної безпеки держави»** визначене поняття бюджетної безпеки як економічної категорії; з'ясовані особливості управління бюджетною безпекою; розглянута методика оцінювання бюджетної безпеки держави.

У другому розділі **«Аналіз бюджетної безпеки України»** проаналізовані стан та динаміка індикаторів бюджетної безпеки України; проведена оцінка рівня бюджетної безпеки України; здійснений SWOT-аналіз бюджетної безпеки України.

У третьому розділі **«Шляхи підвищення рівня бюджетної безпеки України»** обґрунтовані напрями вдосконалення бюджетної політики України; розроблені рекомендації щодо зміцнення бюджетної безпеки України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Бюджетну безпеку держави можна визначити як захищеність від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз бюджетній системі, що досягається за рахунок здатності органів влади формувати в достатньому обсязі бюджетні ресурси для виконання ними своїх функцій, забезпечувати стійкість основних параметрів платіжно-розрахункової системи, найбільш оптимально залучати та використовувати позикові кошти для фінансування бюджетних видатків, попереджати порушення бюджетного законодавства з метою сприяння стійкому соціально-економічному розвитку держави.

2. Управління бюджетною безпекою є частиною системи управління державними фінансами і являє собою сукупність методів, інструментів та інституціонально-правових важелів впливу на формування та витрачання бюджетних коштів в процесі планування та виконання бюджету, систематичного контролю виконання прийнятих рішень, врахування внутрішніх та зовнішніх ризиків фінансовій системі. Управління бюджетною безпекою ґрунтується на таких принципах: комплексність, безперервність, адаптивність, стратегічна орієнтованість; економічна ефективність. В систему методів управління бюджетною безпекою входять інституціональні, адміністративні, економічні, організаційні та інформаційні методи, використання яких у сукупності сприяє зменшенню бюджетних ризиків, підвищенню ефективності функціонування бюджетної системи та оптимізації бюджетного процесу.

3. Для оцінки бюджетної безпеки в основному використовуються Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, які дають можливість розрахувати зазначені в методиці індикатори та порівняти їх з нормативними значеннями, також вказаними в цій методиці. Крім того, даються вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів

економічної безпеки та інтегрального показника економічної безпеки.

4. Проведений аналіз стану та динаміки індикаторів бюджетної безпеки України показав, що відношення дефіциту державного бюджету України до ВВП протягом 2006-2016 рр. мав нестабільну динаміку. В 2011 році відношення дефіциту державного бюджету України до ВВП знизилося до рівня 1,43%. Протягом 2012-2014 років перевищення межі дефіциту державного бюджету відповідно до Маастрихтського договору в Україні відбувалося постійно. В 2015 році показник зменшився до рівня 2,13%, а в 2016 році – наблизився до 3%. Значення індикатора відношення дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП тривалий час знаходиться у небезпечній зоні, що обумовлюється необхідністю бюджетної підтримки позабюджетних фондів. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2000-2004 та 2009-2010 роках можна вважати оптимальним, у 2005-2008 та 2011-2016 роках значення цього показника перевищує оптимальні 30%, а тому є задовільним. Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету протягом аналізованого періоду має тенденцію, яка спадає з 2006 до 2008 р. (з 17,6 до 8,02%), а вже починаючи з 2009 р. збільшується і з кожним наступним роком має негативну динаміку до зростання і на кінець досліджуваного періоду складає 40,92%, що перевищує критичне значення майже втричі. Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету протягом 2006-2016 рр. має тенденцію, яка спадає з 2006 до 2008 р. (з 17,6 до 8,02%), а вже починаючи з 2009 р. збільшується і з кожним наступним роком має негативну динаміку до зростання і на кінець досліджуваного періоду складає 40,92%, що перевищує критичне значення майже втричі.

5. Для індикаторів бюджетної безпеки за 2000-2016 рр. в основному спостерігається негативна тенденція, яка свідчить про неефективну бюджетну політику. Майже всі показники є проблемними та знаходяться в

зоні незадовільного, небезпечного та критичного рівня бюджетної безпеки, крім показника відношення дефіциту державного бюджету до ВВП, який знаходиться в межах задовільного стану.

6. SWOT-аналіз бюджетної безпеки з виявленням потенційно важливих загроз дозволив здійснити інтегральне оцінювання рівня бюджетної безпеки в цілому. Здійснення моніторингу рівня бюджетної безпеки, для якого застосовуються відповідні індикатори з визначеними пороговими значеннями, призводить до висновку, що саме розбалансованість Державного бюджету є головним дестабілізуючим чинником кризи державних фінансів. Недостатньо продумана державна політика у бюджетній сфері призводить до розбалансування фінансових потоків, переведення дефіциту державного бюджету в приховану форму, ще більш небезпечну, що може стати причиною загострення макроекономічної ситуації. Неадекватне реагування на зазначені загрози може призвести в найближчому періоді до фінансової кризи, яка буде супроводжуватися різким зниженням ВВП, порушенням процесу формування і розподілу централізованих фондів держави, дестабілізацією банківської системи, знеціненням національної валюти та дефолтом.

7. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що основним завданням бюджетної політики України повинна стати стабілізація публічних фінансів шляхом поступового зменшення дефіциту державного бюджету та зниження державного боргу відносно валового внутрішнього продукту в умовах ризиків, викликаних різким зростанням виплат за зовнішнім боргом у найближчі роки та залежністю державного боргу від коливань валютного курсу. Вдосконаленню бюджетної політики України можуть сприяти наступні заходи: організація бюджетного процесу відповідно до сучасних наукових досягнень у галузі економіки та підвищення рівня його об'єктивності, що дозволить визначати ключові макроекономічні показники, обсяг доходів та видатків з максимальною відповідністю реальним економічним умовам та можливостям території; оптимізація структури видатків з метою перетворення державного бюджету з об'єкта політичних

маніпуляцій на дієвий механізм забезпечення соціально-економічного зростання; удосконалення та розширення застосування програмно-цільового методу бюджетування; розширення фінансової бази місцевих органів влади; підвищення ефективності боргової політики; забезпечення прозорості й відкритості бюджетного процесу та ін. Бюджетна політика в Україні має базуватись на імплементації кращого досвіду розвинених країн щодо зміцнення фінансової основи державного бюджету, посилення відповідальності учасників бюджетного процесу, підвищення рівня прозорості на всіх стадіях бюджетного процесу, розвитку середньострокового бюджетного планування й програмно-цільового методу, що можуть стати дієвим напрямом підвищення ефективності діяльності учасників бюджетного процесу в Україні та сприятиме підвищенню рівня бюджетної безпеки України. Для зміцнення бюджетної безпеки України бюджетна політика держави має бути зорієнтована на забезпечення фінансової та економічної стабільності, а також стійкого розвитку країни. Ключовими факторами результативного виконання функцій держави та підвищення якості державних послуг є збалансованість доходів та видатків бюджетної системи, а також ефективне управління дефіцитом та державним боргом.

8. Узагальнений огляд стану бюджетної безпеки України свідчить про наявність багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, що обумовили загострення бюджетної кризи та сформували серйозні загрози для бюджетної безпеки країни, а отже і для макроекономічної стабільності загалом, що обумовлює необхідність реалізації певних практичних кроків на шляху формування ефективної моделі бюджетної безпеки України з урахуванням стандартів ЄС у сфері державних фінансів. Тому в Україні, щоб хоча б частково розв'язати окреслені проблеми, на часі запровадження заходів фіскальної консолідації як антикризової стратегії бюджетної політики, які практикуються у країнах ЄС та інших зарубіжних країнах, котрі мали б обов'язковий характер стосовно як складання бюджету, так і його виконання.

Насамперед рекомендується запровадити чіткі національні фінансові правила, що ґрунтуються на стандартах ЄС у сфері державних фінансів, а також на зарубіжному досвіді застосування таких правил, але обов'язково з урахуванням специфіки сучасної кризи, яку переживає Україна. З метою зміцнення бюджетної безпеки України необхідно: забезпечити прийняття державного бюджету без дефіциту або хоча б вивести його на мінімальний рівень; більш раціонально здійснювати розподіл бюджетних видатків; створити ефективну систему контролю за використанням бюджетних коштів; посилити контроль над платіжною дисципліною всіх суб'єктів господарської діяльності; удосконалити діючу методику, увівши додаткові індикатори бюджетної безпеки, які ширше охоплювали б використання й залучення бюджетних коштів; удосконалити нормативно-правову базу щодо формування дохідної та видаткової частин бюджету з метою зниження ризиків їх невиконання.